RA03

TÓRA, TALMUD A NÁBOŽENSKÉ VÝKLADY

Texty, spory a hranice výkladu

ÚPLNÁ PRAMENNÁ ŠTÚDIA

Pramenný sprievodca kritickým čítaním náboženských textov a Beterových tvrdení.

Tempus omnia revelat.

Prvé vydanie · 11. október 2026 · v1.0

www.peterdavidbeter.com · Me & Zen · Colombine Michelangelo

Obsah

Čo tento diel objasňuje . . . 3
Metóda, prístup a preklady . . . 4
01 / Knižnica, nie jediná kniha . . . 5
02 / Odovzdávanie: viera a historický dôkaz . . . 6
03 / Mišna a jej šesť oddielov . . . 7
04 / Dva Talmudy, viac historických vrstiev . . . 8
05 / Argumentácia je súčasťou textu . . . 9
06 / Od diskusie k rozhodnutiu . . . 10
07 / Slová pre vlastných a cudzích . . . 11
08 / Postup pri kontroverznom citáte . . . 12
09 / Prípad 1 · Nerovná náhrada za škodu spôsobenú volom . . . 13
10 / Prípad 2 · Kto sa nazýva adam? . . . 14
11 / Prípad 3 · Štúdium Tóry a jazyk trestu . . . 15
12 / Starostlivosť cez hranicu komunity . . . 16
13 / Majetok: aj neskorší zákaz je dokladom . . . 17
14 / Prípad 4 · Ješu v Sanhedrin 43a . . . 18
15 / Prípad 5 · Gittin 57a a označený variant . . . 19
16 / Prípad 6 · Ben Stada a skladané životopisy . . . 20
17 / Birkat haMinim: vylučovanie a sporní adresáti . . . 21
18 / Toledot Ješu nie je traktát Talmudu . . . 22
19 / Tlač, cenzúra a dôkazy úprav . . . 23
20 / Ženy, vzdelanie a vnútorný spor . . . 24
21 / Kresťanská polemika a neskoršie katolícke odmietnutie kolektívnej viny . . . 25
22 / Beter: čo dva prepisy hovoria a čo nie . . . 26
23 / Zistenia bez kolektívnej obžaloby . . . 27
Register tvrdení / C01–C05 . . . 28
Register tvrdení / C06–C10 . . . 29
Chronológia: dátumy s obmedzeniami . . . 30
Slovníček . . . 31
Čitateľský kontrolný postup . . . 32
Register prameňov / S01–S05 . . . 33
Register prameňov / S06–S10 . . . 34
Register prameňov / S11–S15 . . . 35
Register prameňov / S16–S20 . . . 36
Register prameňov / S21–S25 . . . 37
Register prameňov / S26–S29 . . . 38

Čo tento diel objasňuje

Tretí diel oddeľuje štruktúru židovskej náboženskej literatúry od tvrdení o nej. Je určený čitateľom, ktorí potrebujú zrozumiteľný úvod aj overiteľné spracovanie kontroverzných pasáží. Tóra, Mišna, oba Talmudy, komentáre a neskoršie kódexy sa nepodávajú ako jedna kniha či jediný hlas. [S01–S03]

Prípadové analýzy zahŕňajú nerovné náhrady, rituálne definície, obmedzenia štúdia, povinnosti voči nežidom, polemiky o Ježišovi, textové varianty a liturgické vylučovanie. Cieľom nie je oslobodiť každú vetu ani vybudovať obžalobu národa. Tvrdú pasáž treba opísať presne; rovnako jasne treba pomenovať vymyslené alebo neprimerane rozšírené obvinenie.

RA03 je úvodná pramenná štúdia s vybranými prípadmi. Neprekladá celý Talmud, nevytvára novú kritickú edíciu, nerieši každý rukopisný problém ani nemeria dnešnú náboženskú prax. Úplná štúdia je dôkazným sprievodcom ilustrovanej edície, ktorá argumentáciu skracuje, ale nesmie posilňovať jej závery.

Vzťah k Beterovi má presnú hranicu. AL50 a AL67 používame ako moderné interpretačné pramene. Skúmanie talmudických pasáží je redakčným doplnením širšej série, nie dôkazom, že tieto miesta citoval sám Beter. [S27, S28]

Použitým sekulárnym etickým kritériom je rovnaká ľudská dôstojnosť a odmietanie prenasledovania. Otvorene ho označujeme za vlastný hodnotiaci rámec, nie za sebavysvetlenie každého starovekého autora. Kontext môže objasniť normu bez toho, aby ju dnešný čitateľ musel schvaľovať.

Metóda, prístup a preklady

Každá obsahová časť označuje pramene identifikátormi S. Register uvádza zopakovateľnú adresu a rozsah použitia: pôvodná pasáž, anglická edícia s poznámkami, inštitucionálny katalóg, vydavateľský výňatok či abstrakt. Prístup k názvu sa nevydáva za prístup k celej knihe.

Anglický aj slovenský výklad prípadov tvorí prevažne redakčná parafráza. Slovenská verzia vychádza z použitých prekladov a zobrazeného pramenného znenia; nepredstavuje sa ako odborný kritický preklad zo všetkých hebrejských a aramejských rukopisov. Výrazy adam či minim sú prepisy do latinky. Zápisy na zdrojových weboch ako Baba Mezia, Yebamoth či Avos zostávajú v adresách, zatiaľ čo štúdia používa obvyklejšie názvy.

Online stránky Soncino odlišujú text od vysvetliviek, ktoré niekedy obsahujú obnovené či variantné čítania. Rukopis uvedený v poznámke nie je rukopis samostatne preskúmaný pre toto vydanie. Dátumy redakcie sú približné odborné návrhy, nie dôkaz jednorazového vzniku celej kompilácie. [S06, S17–S19]

Pôvodné ilustrácie z už schválenej RA02 sa používajú ako historizujúca atmosféra. Nové tabuľky, časové osi a schémy strán sú redakčnou grafikou. Ani jedno nie je archívnou fotografiou či faksimile rukopisu. Licencované knižničné obrazy ani vydavateľské výňatky kníh sa neprerozdeľujú.

Prvé redakčné vydanie v1.0, 11. október 2026. Vytvorené s pomocou AI a skontrolované z hľadiska vnútornej konzistencie a sadzby; nejde o recenzovaný akademický výskum. Neskoršia oprava má určiť presnú pasáž, edíciu a dôvod a byť zaznamenaná s novou verziou. Aktuálne politické udalosti sú mimo tohto dielu.

01 / RESEARCH & ANALYSIS

Knižnica, nie jediná kniha

Slovo „Tóra“ má viacero rozsahov. V úzkom bibliografickom zmysle označuje Genezis, Exodus, Levitikus, Numeri a Deuteronómium. Tanach je širší súbor hebrejskej Biblie: Tóra, Proroci a Spisy. Talmud nie je šiestou Mojžišovou knihou ani iným pomenovaním hebrejskej Biblie. Toto rozlíšenie vidno v samostatných katalógoch. [S01–S03]

Text môže citovať Písmo bez toho, aby sa sám stal Písmom. Neskorší komentátor môže vysvetľovať talmudickú pasáž bez toho, aby bol jedným z jej starovekých hovoriacich. Ak web zobrazí biblický citát, rabínsku diskusiu a moderné poznámky na jednej obrazovke, ich fyzická blízkosť nezruší rozdielny vek ani autoritu.

Prvá užitočná otázka je preto bibliografická: ktoré dielo, ktoré miesto a ktorá textová vrstva? „Je to v židovskej knihe“ je príliš nepresné na určenie autora, žánru, praktického pravidla či stanoviska komunity. Rovnaká disciplína platí pri kresťanskej Biblii s vysvetlivkami aj pri modernej politickej antológii.

V tejto štúdii používame „Talmud“ užšie pre babylonskú alebo jeruzalemskú kompiláciu. Ak citovaný bádateľ používa pojem širšie pre rabínsku literatúru, treba to uviesť. Toto členenie nie je obhajobou každej pasáže. Umožňuje kritizovať dielo, v ktorom sa výrok skutočne nachádza.

> *Najprv určiť dielo, až potom hodnotiť tvrdenie.*

Zdroje / poznámky: S01, S02, S03

02 / RESEARCH & ANALYSIS

Odovzdávanie: viera a historický dôkaz

Avot 1:1 uvádza reťazec začínajúci Mojžišom na Sinaji a pokračujúci cez Jozuu, starších, prorokov a Veľké zhromaždenie. Aj Maimonides v úvode svojho neskoršieho kódexu vysvetľuje rabínske učenie ako odovzdávané zjavenie a nahromadený právny výklad. Ide o pramene k tomu, ako tradícia zdôvodňuje vlastnú autoritu. Nie sú nezávislými dobovými záznamami každého článku reťazca. [S04, S05]

„Ústna Tóra“ v tomto náboženskom rámci neznamená ľubovoľnú tajnú knihu vymyslenú po písanej Tóre. Označuje autoritatívnu výkladovú tradíciu, aj keď sa jej obsah neskôr zapisuje a tlačí. Naopak, prívlastok „ústna“ sám osebe nedokazuje starobylosť každého jednotlivého výroku.

Historický výskum kladie iné otázky: odkedy možno konkrétnu formuláciu doložiť, aký jazyk používa, ktorý starší text predpokladá a ako sa redigovala? Kompilácia môže uchovávať skorší materiál a súčasne ho usporadúvať podľa neskorších záujmov. Pripísanie staršiemu učiteľovi sa automaticky nerovná dátumu zachovanej kompilácie. [S06]

Oba opisy nemožno potichu zamieňať. Veriaci môže príbeh odovzdávania prijímať z náboženských dôvodov; historik potrebuje doklady primerané historickému dátumu. Našou úlohou je pomenovať druh tvrdenia, nie zosmiešňovať vieru ani meniť ju na archívny dôkaz.

> *Vlastný výklad autority je dokladom o danej tradícii.*

Zdroje / poznámky: S04, S05, S06

03 / RESEARCH & ANALYSIS

Mišna a jej šesť oddielov

Mišna je raný systematický súbor rabínskych tradícií, bežne spájaný s Jehudom ha-Nasim a redakciou okolo roku 200 n. l. Slovo „okolo“ je dôležité: redakčný medzník neznamená, že každá pasáž vznikla práve vtedy. Kompilácia uchováva spory aj stručné pravidlá. [S05, S06]

Šesť oddielov člení materiál podľa predmetu, nie na šesť rasových či politických skupín. Nasledujúci prehľad je zámerne výberový: uvádza hlavné pole oddielu, nie každú otázku každého traktátu. Traktát o rozvode môže obsahovať rozprávanie; právna diskusia môže zájsť ďaleko za tému naznačenú názvom. [S02]

Nie ku každému traktátu Mišny sa zachovala Gemara v oboch Talmudoch. Ani Toseftu či midraš nemožno označiť za „stratenú kapitolu“ Talmudu len preto, že ide o príbuznú rabínsku literatúru. Bibliografická blízkosť dokladá súvislosť štúdia, nie totožnosť diela. [S03, S06]

Oddiel	Hlavné témy
Zeraim · Semená	Poľnohospodárstvo, dávky, požehnania
Moed · Sviatočný čas	Sabat, sviatky, kalendár
Našim · Ženy	Manželstvo, rozvod, sľuby
Nezikin · Škody	Súkromné a trestné právo, súdy, etika
Kodašim · Sväté veci	Obety, Chrám, stravovanie
Tohorot · Čistoty	Rituálna čistota a nečistota

> *Šesť oddielov je mapou tém, nie jediným politickým programom.*

Zdroje / poznámky: S02, S05, S06

04 / RESEARCH & ANALYSIS

Dva Talmudy, viac historických vrstiev

Jeruzalemský či palestínsky Talmud (Jerušalmi) a babylonský Talmud (Bavli) sú príbuzné, ale odlišné kompilácie. Oba rozvíjajú diskusiu okolo materiálu Mišny. Ani jeden nie je iba prekladom druhého. „Mišna plus Gemara“ je užitočná prvá schéma, nie vyčerpávajúci opis každej literárnej zložky. [S03]

Patria do neskoroantických vzdelaneckých prostredí Palestíny a Babylonie. Schäferov úvod zaraďuje redigovanie palestínskeho Talmudu do piateho storočia a konečnú podobu babylonskej kompilácie do začiatku siedmeho. Sú to odborné chronologické rekonštrukcie, nie dátumy uvedené starovekým vydavateľom. Bezpečnejšie je hovoriť o dlhšom procese než o jedinom všeobecne dohodnutom dni dokončenia. [S06]

Výrok môže byť pripísaný tannaitovi, ranému rabínskemu učiteľovi, následne rozoberaný neskoršími amoraitmi a spojený anonymnou redakčnou argumentáciou. Ich reč susedí na stránke, hoci nežili všetci naraz. Aj výrok pripísaný skorému autorovi si môže vyžadovať skúmanie prenosu a redakcie.

Názvy sú geografickými označeniami textových tradícií, nie dnešných vlád. Ani jazyk tlačeného prekladu neurčuje vek prameňa. Anglická veta dostupná online je moderným prevedením staršieho hebrejského a aramejského materiálu. Bez kontroly pôvodiny ju nemožno používať ako dôkaz presného starovekého znenia.

> *Osobitne datovať výrok, jeho kompiláciu aj preklad.*

Zdroje / poznámky: S03, S06

05 / RESEARCH & ANALYSIS

Argumentácia je súčasťou textu

Edujot 1:5 sa výslovne pýta, prečo sa zaznamenáva menšinový názor, keď rozhodnutie sleduje väčšinu. Uvádza inštitucionálne dôvody jeho zachovania a podmienky pre neskoršie súdy. Už samotná otázka ukazuje, prečo „zaznamenané“ nemôže automaticky znamenať „platné rozhodnutie“. [S07]

Bava mecia 59b poskytuje výrazný literárny príklad. V spore o Achnaiovu pec nepresvedčia zázračné argumenty rabiho Eliezera ostatných učencov; rabi Jehošua odmietne rozhodovanie podľa nebeského hlasu. Príbeh potom prechádza k vylúčeniu, utrpeniu a ničivým následkom. Čítanie iba ako triumfu ľudskej argumentácie by toto nepríjemné pokračovanie vynechalo. [S08]

Právne uvažovanie označujeme ako halachické; rozprávanie, morálne poučenia a ďalší neprávny materiál často ako agadický. Ide o užitočné rozlíšenia, nie nepriepustné priehradky. Príbeh môže legitimizovať inštitúciu alebo prenášať nepriateľstvo; označenie agada ho nerobí eticky bezvýznamným. Naopak, zobrazenie skutku v príbehu nemusí byť príkazom čitateľovi tento skutok opakovať.

Pri každom výňatku sa pýtajme: kto hovorí, kto namieta a čo nasleduje? Je záver výslovný? Nie je citovaná veta argumentom, ktorý diskusia odmieta? Ak stránka zachováva napätie namiesto jednoduchej odpovede, má ho zachovať aj štúdia. Nemá meniť skorú námietku na záväzný zákon ani predpokladať, že všetok zraňujúci materiál je iba neškodná diskusia.

> *Citát bez námietok môže obrátiť význam celej diskusie.*

Zdroje / poznámky: S07, S08

06 / RESEARCH & ANALYSIS

Od diskusie k rozhodnutiu

Známa tlačená strana Talmudu je miestom stretnutia rôznych storočí. Katalóg knižnice odlišuje centrálnu kompiláciu od Rašiho komentára a Tosafot. Tieto komentárové tradície pasáže vysvetľujú, spochybňujú a prepájajú; nie sú anonymnými doplnkami pôvodných hovoriacich. [S03]

Maimonides určuje Mišne Tóre iný cieľ: usporiadané podanie rozhodnutí namiesto reprodukcie každého argumentu. Mišna, Mišne Tóra a Talmud sú preto tri rôzne bibliografické označenia. Zámena podobných názvov môže nesprávne presunúť stredoveké pravidlo do starovekého textu. [S05]

Dva príklady neskoršieho kódexu v tomto zväzku rozdiel konkretizujú. Králi a vojny 10:9 spájajú tvrdé náboženské obmedzenia s výslovnou doložkou o nevykonaní popravy; Lúpež a stratené veci 1:2 zakazujú vziať majetok modloslužobníka. Každé ustanovenie treba čítať osobitne. Obmedzujúce pravidlo nemôže zrušiť zákaz lúpeže a zákaz lúpeže nedokazuje rovnostárstvo všetkých ostatných predpisov. [S13, S15]

Tvrdenie o praxi potrebuje ďalší krok: ktorá komunita, právna autorita, doba a inštitúcia pravidlo uplatňuje a s akými obmedzeniami? Táto štúdia nemeria súčasné dodržiavanie ani nevydáva náboženské rozhodnutie. Vlastnenie Talmudu nedokazuje súhlas s každým názorom ani vykonávanie všetkých opísaných trestov. Naopak, odvolanie na rozmanitosť výkladov ešte nedokazuje, že problematický predpis stratil význam. Treba doložiť jeho recepciu.

> *Text, komentár, kódex a dnešná prax vyžadujú osobitné doklady.*

Zdroje / poznámky: S03, S05, S13, S15

07 / RESEARCH & ANALYSIS

Slová pre vlastných a cudzích

Preklady môžu vytvoriť dojem zameniteľnosti viacerých starších kategórií. Vo vybraných pasážach sa stretávame s Izraelom, cudzincom či nežidom (nochri), modloslužobníkmi a sektármi (minim). Tieto slová neoznačujú vždy tú istú množinu ľudí. Berachot 28b dokonca potrebuje edičnú poznámku vysvetľujúcu nahradené čítanie. Prekladateľovo „pohan“ preto treba skúmať v pasáži, nie mechanicky nahradiť slovami „každý dnešný nežid“. [S09, S19]

Nebezpečná je aj opačná skratka. Každé nepríjemné pravidlo nemožno odstrániť nedoloženým tvrdením, že jeho cudzinci znamenajú iba starovekých zločincov. Rozdiel niekedy naozaj sleduje komunitný alebo náboženský status. V Bava kama 4:3 sa nerovný výsledok viaže na kategórie vlastníkov; historickosť týchto kategórií etický problém nezruší. [S09]

Levitikus 19:33–34 žiada lásku k usadenému cudzincovi, kým Avot 3:14 kladie ľudstvo stvorené na Boží obraz vedľa osobitného zmluvného postavenia Izraela. Ide o rôzne textové situácie. Neposkytujú univerzálnu náhradnú definíciu každého výskytu slov ger, adam či Izrael inde. [S26, S29]

V tomto zväzku „Izrael“ v starovekom texte označuje spoločenstvo, ktoré má pasáž na mysli, ak kontext neukazuje inak. Nie je automaticky dnešným štátom. Podobne náboženské vymedzovanie a moderný biologický rasizmus nie sú totožné pojmy. Oboje môže viesť k nerovnému zaobchádzaniu; kritika je však silnejšia, keď pomenuje konkrétny mechanizmus namiesto predpokladu nemennej rasovej doktríny.

> *Najprv určiť, koho text označuje; až potom používať dnešné nálepky.*

Zdroje / poznámky: S09, S11, S19, S26, S29

08 / RESEARCH & ANALYSIS

Postup pri kontroverznom citáte

Spoľahlivý citát potrebuje zopakovateľnú adresu. „Talmud, strana 57“ nestačí: treba traktát, fólium a stranu, napríklad Gittin 57a, alebo kapitolu a odsek Mišny, napríklad Bava kama 4:3. Treba uviesť aj edíciu či preklad. Číslo strany v PDF prehliadači nemusí byť tradičným číslom fólia. [S09, S17]

Potom odlíšme štyri vrstvy: základný text; doplnok editora alebo prekladateľa; výklad konkrétneho bádateľa; vlastný záver tejto štúdie. Zátvorky sú obzvlášť dôležité. Online aparát Soncino k Šabat 104b obnovuje dialóg v poznámke. Ak poznámku citujeme ako znenie nemenne viditeľné v každom vydaní, zakrývame textový problém. [S18]

Použitý postup je: nájsť, prečítať okolie, určiť hovoriaceho a žáner, porovnať zobrazené znenie s poznámkami a pomenovať podložené aj nevyriešené. Parafráza založená na preklade je tak označená; nevydáva sa za nový filologický preklad zo všetkých rukopisov.

Napokon treba určiť silu záveru. Nepriateľský príbeh dokladá literárne nepriateľstvo v textovej tradícii. Sám nedokazuje postoj dnešného čitateľa, nepretržitú inštitúciu ani sprisahanie dvadsiateho storočia. Sporná identifikácia však nerobí všetky nepríjemné pasáže vymyslenými. Každé tvrdenie potrebuje odpoveď na vlastnej dôkaznej úrovni. Ak prístup končí pri odbornom abstrakte alebo správe edície o rukopise, tam musí skončiť aj nárok na overenie.

> *Presná adresa · Kontext · Textová vrstva · Ohraničený záver.*

Zdroje / poznámky: S09, S17, S18

09 / RESEARCH & ANALYSIS

Prípad 1 · Nerovná náhrada za škodu spôsobenú volom

TEXT. Mišna Bava kama 4:3 stanovuje asymetrickú zodpovednosť. Ak vôl Izraelitu poškodí vola nežida, uvedené pravidlo vlastníka oslobodzuje; pri opačnom smere žiada plnú náhradu bez ohľadu na to, či bolo zviera dovtedy pokladané za neškodné alebo už známe ako nebezpečné. V zobrazenom texte ide o skutočné pravidlo, nie o vymyslený internetový citát. [S09]

DISKUSIA. Bava kama 38a sa pýta, prečo pravidlo formulované cez blížneho nemá pôsobiť symetricky. Argumentácia odkazuje na porušovanie povinností ostatnými národmi. V tej istej diskusii vystupujú rímski vyslanci, ktorí si nerovnosť všimnú a namietajú ju. Text teda problém odhaľuje; námietku si nemusíme domýšľať. Príbeh však nie je nezávisle overenou diplomatickou zápisnicou. [S10]

HODNOTENIE. Podľa zásady rovnakého zaobchádzania s vlastníkmi pri porovnateľnej škode je to diskriminačné pravidlo. Zmluvné či odvetné zdôvodnenie môže objasniť uvažovanie autora, ale dnešný čitateľ ho nemusí považovať za spravodlivé. Rovnako nepresné by bolo urobiť z neho všeobecné povolenie okrádať nežidov: ide o konkrétny spor o náhradu škody, nie každý majetkový vzťah.

HRANICA. Tvrdenie, ako neskoršia komunita pravidlo uplatnila, obmedzila či odmietla, potrebuje doklady jej autorít a praxe. Zachovanie vety dokazuje textovú tradíciu, nie správanie každého jej študenta. Dôsledný výklad zachová autentické nerovné pravidlo aj hranice zovšeobecnenia.

> *Historické vysvetlenie nie je etickým ospravedlnením.*

Zdroje / poznámky: S09, S10

Prípad 2 · Kto sa nazýva adam?

TEXT. Jevamot 61a rieši, či nežidovské mŕtve telo prenáša nečistotu tým, že sa nachádza pod tým istým prikrytím či „stanom“. Argument rabiho Šimona bar Jochaja pri tomto pravidle vyhradzuje biblické označenie adam Izraelu, nie modloslužobníkom. Okolitá diskusia pripomína ďalšie biblické použitia označení človeka a odlišuje nečistotu pod stanom od dotyku či prenášania. Nie je to pasáž určujúca zoologické druhy. [S11]

Právny kontext je dôležitý, ale nezneviditeľňuje rozdiel. Vyhradenie biblickej kategórie jednej skupine môže vyjadrovať komunitnú výlučnosť a vyvolávať morálnu kritiku. Kontext však bráni skoku od osobitnej rituálnej klasifikácie k tvrdeniu, že Talmud všeobecne učí, že nežidia sú zvieratá bez ľudského postavenia.

Druhý text také tvrdenie komplikuje. Avot 3:14 oceňuje človeka stvoreného na Boží obraz a súčasne pomenúva osobitný vzťah Izraela a Tóry. Tým sa automaticky nerieši každé napätie v Jevamot, ale jeden výňatok už nemožno vydávať za jediné rabínske použitie pojmu človek. [S29]

Naše hodnotenie oddeľuje úzky právny argument, jeho vylučujúce znenie a širokú modernú parafrázu. Prvé dve veci možno oprávnene skúmať; posledná prekračuje to, čo tento prípad dokazuje. Nevymazávajme nepríjemné rozlíšenie, ale bez ďalších dokladov ho nerozširujme na univerzálne odľudšťujúcu doktrínu. Aj v citovanej stránke Soncino treba odlišovať vysvetlivky od samotnej Gemary.

> *Rituálna klasifikácia nie je úplnou definíciou ľudskej hodnoty.*

Zdroje / poznámky: S11, S29

11 / RESEARCH & ANALYSIS

Prípad 3 · Štúdium Tóry a jazyk trestu

TEXT. Sanhedrin 59a pripisuje rabimu Jochananovi výrok, že nežid študujúci Tóru si zasluhuje smrť. Diskusia ho hneď konfrontuje s učením spojeným s rabim Meirom, ktoré takého študenta vysoko oceňuje. Rozuzlenie rozlišuje štúdium siedmich prikázaní určených Noachovým potomkom. Osamotený citát ktorejkoľvek vety zakrýva argumentáciu. [S12]

NESKORŠÍ KÓDEX. Maimonides v Kráľoch a vojnách 10:9 opakuje obmedzenie štúdia Tóry a samostatne vytváraných náboženských obradov. Uvádza aj bitie, trestanie a napomenutie, pričom výslovne dodáva, že človek nemá byť popravený. Odsek 10 následne povoľuje isté dobrovoľné plnenie prikázaní. „Nepopraviť“ je dôležité obmedzenie, ale nesmie slúžiť na vynechanie donucovacích trestov a zásahu do náboženskej slobody, ktoré v §9 zostávajú. [S13]

HODNOTENIE. Doktrinálna hranica a jej trestný jazyk sú eticky závažné. Materiál nemožno presne opísať ako vymyslenú hrozbu. Rovnako nepresné je meniť izolovanú úvodnú formuláciu na pokyn, že ktokoľvek smie zabiť nežida za čítanie knihy. Treba zachovať textové rozdiely medzi previnením, inštitucionálnym trestom a popravou.

Táto štúdia nie je praktickým právnym stanoviskom ani náboženským rozhodnutím. Určuje, čo vybraná argumentácia a neskorší kódex hovoria a kde ich zjednodušené obvinenie skresľuje. Uplatňovanie dnešným učiteľom a okruh adresátov treba doložiť jeho výkladom a praxou. Upokojujúca nálepka ani alarmujúci úryvok tento dôkaz nenahrádzajú.

> *Hrozbu, námietku a obmedzenie treba uviesť v tom istom výklade.*

Zdroje / poznámky: S12, S13

12 / RESEARCH & ANALYSIS

Starostlivosť cez hranicu komunity

Gittin 61a ukladá podporovať nežidovských chudobných popri židovských, navštevovať nežidovských chorých a pochovávať nežidovských zosnulých. Uvedeným dôvodom sú cesty či záujmy pokoja. Je to konkrétny protipríklad tvrdenia, že rabínska literatúra pozná iba povinnosti voči vlastným. Nie je to dôkaz uskutočňovania pravidla každou inštitúciou v každom období. [S14]

Lákajú dve prehnané interpretácie. Jedna robí z pasáže dôkaz úplnej rovnosti celej právnej tradície. Tomu odporujú konkrétne nerovnosti skúmané inde v štúdii. Druhá trvá na tom, že pokoj môže znamenať iba klamanie. Taký motív pasáž sama nedokazuje. Spoločenskú stabilitu, susedské vzťahy, obozretnosť a etický záujem nemožno bez ďalších dokladov zredukovať na jediný skrytý úmysel.

Levitikus 19 s usadeným cudzincom a Avot 3:14 s jazykom o ľudstve poskytujú ďalšie, odlišne formulované podnety na uvažovanie o ľuďoch mimo úzkej vlastnej skupiny. Treba ich čítať v ich prostredí, nie mechanicky prenášať na každú neskoršiu právnu kategóriu. [S26, S29]

Analytickým prínosom nie je priaznivé skóre v morálnej bilancii. Je ním presnejší opis korpusu, ktorý obsahuje hranice aj povinnosti prekračujúce ich. Súcitné pravidlo nezruší nespravodlivé. Nespravodlivé neoprávňuje zamlčať súcitné učenie. Skutočné konanie zostáva samostatnou historickou otázkou.

> *Súcitné aj diskriminačné pasáže musia zostať viditeľné.*

Zdroje / poznámky: S14, S26, S29

13 / RESEARCH & ANALYSIS

Majetok: aj neskorší zákaz je dokladom

Maimonides v Lúpeži a stratených veciach 1:2 zakazuje olúpiť či zadržať peniaze modloslužobného nežida a ukladá vzaté vrátiť. Znenie znemožňuje neobmedzené tvrdenie, že „židovské právo povoľuje kradnúť všetkým cudzincom“. Prameňom je však Mišne Tóra, neskorší kódex, nie citát z nepomenovanej strany Talmudu. [S15]

Sprievodné moderné poznámky rozoberajú právne odvodenie a zaradenie zákazu. Nemožno ich zlúčiť do jedinej vety pripísanej Maimonidovi. Základné ustanovenie a komentár k jeho opore sú odlišné doklady. Spor o biblické či rabínske zaradenie zákazu nie je automaticky sporom o to, či je konanie dovolené.

Ani tento príklad nesmie slúžiť na odstránenie asymetrie náhrad za voly v Bava kama. Škoda, lúpež, zadržanie platby a vrátenie nálezu nie sú totožné právne otázky. Predpis v jednej oblasti automaticky nerozhoduje inú. Presná kritika odoláva nepriateľskému aj upokojujúcemu zovšeobecneniu. [S09, S15]

Prenositeľná metóda je porovnávať porovnateľné. Určiť majetkový vzťah, právny status, nápravu a autoritu. Potom odlíšiť normatívny záver textu od etického hodnotenia bádateľa. Ak pravidlo chráni majetok cudzieho, povedzme to. Ak iné rozlišuje podľa statusu, povedzme aj to. Ani jedno zistenie nedáva charakterový rozsudok nad všetkými dedičmi tradície.

> *Pred tvrdením o rozpore či povolení porovnávaj tú istú právnu otázku.*

Zdroje / poznámky: S09, S15

14 / RESEARCH & ANALYSIS

Prípad 4 · Ješu v Sanhedrin 43a

TEXT. V diskusii o oznamovaní blížiacej sa popravy vkladá Sanhedrin 43a tradíciu o Ješuovi v predvečer Pesachu. Príbeh ho obviňuje z čarodejníctva a zvádzania Izraela; obsahuje dlhšiu možnosť obhajoby i spor, prečo ju dostal. Ide o skutočne polemický materiál, nie iba neutrálny nesúhlas v teológii. [S16]

IDENTIFIKÁCIA. Vzťah rabínskych tradícií o Ješuovi k Ježišovi z Nazareta je zavedenou odbornou otázkou, ale jednotlivé pasáže nie sú rovnako jasné. Schäferov úvod rozoberá výrazne odlišné prístupy: od zhromažďovania textov ako dokladov o Ježišovi po spochybňovanie navrhnutých identifikácií. Táto štúdia používa daný úvod, nie vlastný úplný prieskum všetkých rukopisov a celej odbornej literatúry. [S06]

HISTORICKÁ HRANICA. Pasáž je v oveľa neskoršej kompilácii a vložená do rabínskej právnej argumentácie. Nie je dobovou súdnou zápisnicou. Aj presvedčivý kresťanský referent ešte nerobí z opísaného postupu spoľahlivý záznam prvého storočia. Literárna odpoveď môže vypovedať o neskoršom spore bez presného opisu pôvodnej udalosti.

ETICKÁ HRANICA. Obvinenie príbehu musí zostať pripísané príbehu. Naším zistením nie je, že Ježiš spáchal uvedené skutky. Pasáž nemožno meniť ani na kolektívnu zodpovednosť dnešných Židov. Text možno kritizovať za nepriateľské zobrazenie bez toho, aby sme jeho neskorších čitateľov pokladali za autorov či účastníkov starovekej popravy.

> *Neskorá polemická správa nie je očitým súdnym záznamom.*

Zdroje / poznámky: S06, S16

15 / RESEARCH & ANALYSIS

Prípad 5 · Gittin 57a a označený variant

TEXT A VARIANT. Použitá stránka Soncino tlačí v príbehu vyvolávania mŕtvych označenie „hriešnici Izraela“. Poznámka 3 uvádza rukopisné čítanie „MS. M. Jesus“. Pasáž opisuje trest vo vriacich výkaloch za zosmiešňovanie učencov. Pri identifikácii s Ježišom ide o urážlivú protikresťanskú polemiku. Jej obsah nemožno zjemniť na obyčajný teologický nesúhlas. [S17]

Presný spôsob podania je podstatný. Preskúmali sme online edíciu a jej poznámku, nie rukopis označený M. Správne tvrdenie je, že edícia v tomto rukopise uvádza čítanie Ježiš. Prekročili by sme doklady tvrdením o vlastnom overení rukopisu alebo o úplne rovnakom znení každého tlačeného Talmudu.

Postava v príbehu zároveň radí usilovať sa o dobro Izraela, nie mu škodiť. Aj tento detail patrí do scény, hoci ponižujúci trest neodstráni. Výber iba šokujúcej podrobnosti môže zakryť stavbu rozprávania; výber iba rady zase nepriateľstvo. Treba opísať oboje bez vydávania scény za skutočne uskutočnenú udalosť. [S17]

AGADA A ZODPOVEDNOSŤ. Príbeh o posmrtnom svete nie je praktickým súdnym pokynom. Rozprávačský charakter však nerobí pohŕdanie neškodným ani imúnnym voči etickému skúmaniu. Odôvodnený záver sa týka konkrétnej polemickej tradície a variantu, nie vnútorných pocitov každého Žida či študenta Talmudu. Širšie tvrdenia o rozšírení a vplyve potrebujú vlastné dôkazy.

> *Uviesť variant aj hranicu overenia; urážlivý obsah nezamlčať.*

Zdroje / poznámky: S06, S17

16 / RESEARCH & ANALYSIS

Prípad 6 · Ben Stada a skladané životopisy

Šabat 104b rozoberá písanie a škrabanie do kože. Ako príklad sa uvádza Ben Stada spájaný s prinesením mágie z Egypta týmto spôsobom. Sprievodná poznámka Soncino 19 dopĺňa dialóg o Stadovi, Pandirovi, Pappovi a žene Miriam, so slovnou hrou o nevere. Ide o literárnu pasáž a edičné obnovenie, nie o uzavretý životopisný spis. [S18]

Láka zhromaždiť každý výskyt podobného mena v rabínskej literatúre a vložiť ho do jediného Ježišovho životopisu. Taká metóda je neistá, kým nie je doložená totožnosť, chronológia a textová závislosť. Bežné mená, slovné hry, polemické motívy a opakované tradície samy nedokazujú, že všetky zmienky opisujú jedinú historickú osobu.

Príliš silný je aj opačný plošný krok: nejasnosť jednej identifikácie nedokazuje, že nijaká rabínska pasáž nemá kresťanský cieľ. Schäferov úvod predstavuje výkladový spor; neoprávňuje pokladať všetky texty za rovnako isté. Identifikácia tu zostáva podmienená, nie premenená na nové faktické tvrdenie o Ježišovi či Márii. [S06]

Zodpovedná kritika je konkrétna. Uvedený dialóg používa sexuálne obvinenie a výsmech ako polemické nástroje. To patrí k dejinám náboženského nepriateľstva. Obvinenie však nie je historickým dôkazom konania ženy. Rekonštruovaný nepriateľský životopis nemožno vydávať za neutrálnu rodinnú históriu. Ani odmietnutie jeho životopisnej hodnoty neruší potrebu skúmať šírenie týchto motívov.

> *Podobné mená a polemické motívy nedokazujú jediný životopis.*

Zdroje / poznámky: S06, S18

17 / RESEARCH & ANALYSIS

Birkat haMinim: vylučovanie a sporní adresáti

Berachot 28b rozpráva o vytvorení požehnania týkajúceho sa minim v Javne a pripisuje ho Šmuelovi ha-Katanovi. Poznámka citovanej edície uvádza „saducejov“ ako nahradené čítanie spojené s cenzúrou. Už označenie cieľovej skupiny preto vyžaduje textovú pozornosť. [S19]

Koho minim zahŕňali, v ktorom variante a v akej dobe? Abstrakt článku Joela Marcusa z roku 2009 opisuje odborný spor o kresťanský cieľ najstaršej modlitby aj o rozsah rabínskej kontroly synagóg. Marcus obhajuje podmienenú verziu rekonštrukcie vylučovania kresťanov. V tomto zväzku bol použitý abstrakt a zobrazené poznámky, nie samostatné zhodnotenie všetkých dôkazov celého článku. Preto predstavujeme spor, nevyhlasujeme jeho konečné vyriešenie. [S20]

Liturgická kliatba nie je iba abstraktný nesúhlas: vylučujúci jazyk môže formovať hranice komunity. Jej etické a spoločenské dôsledky si zaslúžia pozornosť. Historicky premenlivú kategóriu však nemožno bez argumentu nahradiť slovami „všetci kresťania všade“ a neskoršia správa automaticky nedatuje každé zachované znenie modlitby.

Oddeliť treba príbeh ustanovenia, najstaršie rekonštruovateľné znenie, adresáta, miestne používanie a neskoršie úpravy. Doklad jednej veci nedokazuje všetky ostatné. Pri dnešnom tvrdení treba určiť konkrétny modlitebník, komunitu a používané slová. Štúdia netvrdí, že každý dnešný židovský veriaci prednáša jednotnú protikresťanskú kliatbu.

> *Pred zovšeobecnením liturgickej formulácie určiť variant a adresáta.*

Zdroje / poznámky: S19, S20

18 / RESEARCH & ANALYSIS

Toledot Ješu nie je traktát Talmudu

Toledot Ješu je samostatná polemická rozprávačská tradícia o Ježišovi. Nemožno ju potichu vložiť do obsahu jedného z Talmudov. Schäfer ju odlišuje od rabínskeho korpusu skúmaného v knihe aj od rozptýlených skorších pasáží. Spoločná téma nerobí z odlišných diel totožný prameň. [S03, S06]

Rozlíšenie je zvlášť dôležité pri online zostave s dramatickým „talmudickým Ježišovým životopisom“. Môže spájať talmudickú pasáž, stredoveký príbeh, neskoršiu glosu a spojovací text zostavovateľa. Bez označenia prechodov čitateľ nevie, ktorý autor zodpovedá za ktoré tvrdenie.

Osobitný názov nerobí polemiku bezvýznamnou. Mení historické otázky: ktorý variant, aké publikum, jazyk, čas prenosu a vzťah k skorším motívom? Tento zväzok neponúka kritické vydanie ani rekonštrukciu rukopisných rodín Toledot Ješu. Určuje bibliografickú hranicu a riziko zlievania textov.

Pri hodnotení sa pýtajme, čo rozprávanie robí náboženskému oponentovi: odmieta učenie, zosmiešňuje zakladateľa, obracia príbeh zázraku alebo tvrdí nemorálne konanie? To sú rozlíšiteľné polemické postupy. Žiadny nemožno prijať za životopis iba pre starý rukopis a žiadny neoprávňuje odvetu proti dnešným veriacim. Datovanie dokumentu ukazuje čas šírenia obvinenia, nie pravdivosť jeho obsahu.

> *Spoločný predmet nie je spoločná kniha, autor ani dátum.*

Zdroje / poznámky: S03, S06

19 / RESEARCH & ANALYSIS

Tlač, cenzúra a dôkazy úprav

Aj tlačená strana má dejiny. Kongresová knižnica opisuje exempláre prvého babylonského Talmudu Daniela Bomberga z Benátok 1520–1523 a jeruzalemského vydania 1522–1523. Posenov katalóg vysvetľuje vplyvné usporiadanie textu a komentára. Známa dnešná úprava preto nie je fotografiou neskoroantického pisárskeho stola. [S21, S22]

Cenzúra nie je iba výhovorkou vymyslenou pre nepríjemné čítania. Vybrané edície výslovne uvádzajú náhrady či obnovené pasáže. Kongresová knižnica tiež katalogizuje dielo s očitým svedectvom o pálení hebrejských kníh v roku 1553. Tu sa opierame o inštitucionálny opis, nie vlastné prečítanie pôvodného očitého svedectva. [S17–S19, S21]

Všeobecné dejiny potláčania však neoverujú každý údajný „necenzurovaný originál“. Konkrétna úprava potrebuje identifikovateľný doklad, jeho dátum, miesto zásahu a vysvetlenie rekonštrukcie znenia. Anonymný moderný zoznam so slovami „odstránené cenzormi“ nestačí.

Dva záväzky môžu platiť súčasne. Urážlivé pasáže možno otvorene opisovať a kritizovať. Taká kritika neoprávňuje páliť knihy komunity ani prenasledovať jej členov. Naopak, krivda prenasledovania nerobí každú zachovanú vetu eticky správnou. Textový výskum a obrana ľudí pred prenasledovaním sa dopĺňajú, nevylučujú.

> *Doložená cenzúra neoveruje nedoložený citát.*

Zdroje / poznámky: S17, S18, S19, S21, S22

20 / RESEARCH & ANALYSIS

Ženy, vzdelanie a vnútorný spor

Sotah 3:4 uchováva spor o vyučovanie dcéry Tóre. Ben Azzai podporuje povinnosť učiť ju v kontexte skúšky, ktorú traktát rozoberá; rabi Eliezer ostro odporuje výrazom, ktorý použitý preklad podáva ako promiskuitu. Spoločenské a rodové predpoklady sú zjavne odlišné od dnešnej zásady rovného prístupu k vzdelaniu. [S25]

Kladné stanovisko nemožno zmeniť na úplný moderný feministický program: má konkrétny kontext a zdôvodnenie. Záporné stanovisko sa zase nesmie skryť za tvrdenie, že názor je neškodný, keď mu iný hovoriaci odporuje. Dokument zachováva mužské autority sporiace sa o prístup žien k autoritatívnemu poznaniu.

Prípad ukazuje, prečo jediný citát nemôže zastupovať jednotný postoj celej tradície. Zároveň ukazuje, prečo „existujú rôzne názory“ je začiatkom výskumu, nie jeho koncom. Ktorý pohľad získal autoritu? Kto mohol študovať, vyučovať a publikovať? Ako sa prax menila na konkrétnych miestach? To potrebuje ďalšie doklady recepcie a spoločenských dejín; samotné spočítanie názorov na stránke neodpovedá. [S07, S25]

Z tohto starovekého sporu neodvodzujeme vieru, príležitosti ani zaobchádzanie s dnešnou ženou. Zaznamenávame obmedzenie, konkurenčný návrh a hranice dôkazu. Rovnaká metóda platí pre ďalšie náboženské literatúry, v ktorých sú ženy predovšetkým predmetom pravidiel formulovaných mužmi.

> *Vnútorný spor je dôležitý; aj to, kto mohol názor presadiť do praxe.*

Zdroje / poznámky: S25, S07

21 / RESEARCH & ANALYSIS

Kresťanská polemika a neskoršie katolícke odmietnutie kolektívnej viny

Ján 8:44 používa v ostrom spore Ježiša s jeho partnermi jazyk diabla ako otca. Ide o závažný polemický výraz. Treba určiť pasáž aj okolitú argumentáciu; nemožno ju zodpovedne zmeniť na náš opis Židov ako národa. Edícia USCCB obsahuje aj kontextové poznámky patriace modernému vydaniu, nie biblickému veršu. [S23]

Neskorší katolícky dokument výslovne formuluje dôležité rozlíšenie. Nostra aetate §4 z roku 1965 odmieta nerozlišujúce pripisovanie zodpovednosti za Ježišovu smrť všetkým vtedajším či dnešným Židom a odsudzuje antisemitizmus aj prenasledovanie. Je to oficiálne katolícke stanovisko, nie dôkaz rovnakého názoru každého kresťanského spoločenstva alebo jednotlivca počas celých dejín. [S24]

Porovnanie je metodické, nie súťažou o horšie náboženské vety. Kresťanská protižidovská polemika neospravedlňuje židovskú protikresťanskú a naopak. Prameň treba posudzovať podľa slov, adresáta, kontextu a následkov, nie podľa toho, či kritika pomáha našej obľúbenej strane.

Možno uznávať rovnakú dôstojnosť a súčasne vážne nesúhlasiť v učení. Rozhodujúce otázky sú, či text napáda myšlienku, uráža ľudí, pripisuje dedičnú vinu alebo schvaľuje nerovné zaobchádzanie. Také rozlíšenia bránia používať „všetky náboženstvá nesúhlasia“ ako ospravedlnenie pohŕdania. Bránia aj spätnému premietaniu modernej nápravy do všetkých skorších storočí.

> *Rovnaké kritériá nežiadajú rovnakú vinu, ale presné pripísanie zodpovednosti.*

Zdroje / poznámky: S23, S24

22 / RESEARCH & ANALYSIS

Beter: čo dva prepisy hovoria a čo nie

Audio Letter 50 v tretej téme spája historických Chazarov s údajne dedeným nepriateľstvom a dlhodobým bojom o politickú moc. Audio Letter 67 odlišuje bežných Židov od vedenia, ktoré Beter obviňuje. Oboje patrí do verného opisu: jeho rozlíšenia nemožno vymazať a kolektívne tvrdenia nemožno zjemniť na kritiku jediného rozhodnutia. [S27, S28]

Pre RA03 je zásadné konkrétne obmedzenie. Vyhľadanie „Talmud“ v použitých online prepisoch AL50 a AL67 nenašlo výskyt. Ide o zistenie o týchto dvoch prepisoch, nie o tvrdenie, že sme prehľadali všetky nahrávky, všetky zápisy slova či celý archív. Rabínske pasáže tejto štúdie preto nepredstavujeme ako Beterove vlastné citáty.

Otázky širšieho projektu o Tóre, Talmude a kresťansko-židovských polemikách sú redakčnými výskumnými otázkami. Poskytujú kontext na hodnotenie tvrdení o identite a dedenom nepriateľstve. Dodatočne však nevytvárajú dokumentárnu oporu, ktorú Beter v daných pasážach necitoval.

Ani skutočne nepriateľský staroveký či stredoveký text sám nedokazuje nepretržitú tisícročnú organizáciu, motív spoločný celej populácii ani koordináciu moderných politických hnutí. Každé tvrdenie potrebuje doklady prenosu, aktérov, inštitúcií a činov. Ani Beterovo kresťanstvo automaticky nerozhoduje, či konkrétna veta používa protižidovské zovšeobecnenie. Jednotkou hodnotenia je tvrdenie a dôkaz, nie plošný rozsudok nad dušou autora.

> *Nevkladajme Beterovi do úst vlastné otázky ani citáty.*

Zdroje / poznámky: S27, S28

23 / RESEARCH & ANALYSIS

Zistenia bez kolektívnej obžaloby

Vybrané dôkazy nepodporujú ani jeden z dvoch plošných príbehov: že každý kontroverzný citát je podvrh, alebo že rabínska literatúra je jednotným návodom pohŕdať všetkými ostatnými. Niektoré pravidlá rozlišujú podľa skupiny; niektoré polemiky zámerne ponižujú náboženského oponenta. Iné pasáže ukladajú povinnosti mimo vlastnej komunity a zakazujú brať majetok cudzích. Zistenia nie sú zameniteľné a navzájom sa nerušia. [S09, S13–S17]

Najdôležitejšou opravou je oprava rozsahu. Overená veta je dokladom tejto vety v konkrétnom textovom svedectve. Autorita, neskoršie uplatňovanie, dosah a vplyv potrebujú ďalšie skúmanie. Úzky záver o rituálnom práve sa nemôže jednoducho zmeniť na všeobecnú antropológiu; literárny trest nie je očitou správou ani automaticky vykonateľným rozsudkom. [S11–S13, S17]

Etické stanovisko uvádzame výslovne, neprezliekame ho za filologické zistenie: ľudia si zaslúžia ochranu pred nenávisťou, ponižovaním a prenasledovaním bez ohľadu na vieru a pôvod. Autentickú nerovnú normu možno kritizovať bez pripisovania viny každému človeku spojenému s tradíciou. Historický kontext vysvetľuje okolnosti; nevynucuje morálny súhlas.

RA03 je preto pramennou úvodnou štúdiou s prípadovými analýzami, nie vyčerpávajúcimi dejinami celej rabínskej literatúry ani novým kritickým textom. RA04, RA05 a RA11 riešia odlišné otázky pôvodu a politiky. Tento zväzok nedodáva chýbajúci dôkazný reťazec tajnej nepretržitej politickej organizácie. Ďalším krokom konkrétneho sporu má byť lepšie určený prameň, nie hlasnejšie kolektívne obvinenie.

> *Kritizovať doložené tvrdenie; chrániť ľudí pred dedičnou vinou.*

Zdroje / poznámky: S09, S11, S12, S13, S14, S15, S17, S24, S27, S28

Register tvrdení / C01–C05

C01 · Tóra, Tanach a Talmud sú totožné dielo.

Nesprávne: označujú odlišné rozsahy a korpusy.

[S01, S02, S03]

C02 · Každý zachovaný názor je platným pravidlom.

Nesprávne: literatúra uchováva námietky a menšinové názory.

[S07, S08]

C03 · Asymetria náhrad za škody spôsobené volmi je vymyslená.

Nesprávne: zobrazená Mišna obsahuje nerovné pravidlo; širšie závery stále potrebujú dôkaz.

[S09, S10]

C04 · Jevamot 61a dokazuje, že všetci nežidia sú zvieratá.

Nepodložené rozšírenie argumentu o rituálnom práve.

[S11, S29]

C05 · Žiadny autentický text neobmedzuje štúdium Tóry nežidmi.

Nesprávne: obmedzenia existujú; treba uviesť aj diskusiu a neskoršiu doložku o nepopravení.

[S12, S13]

Register tvrdení / C06–C10

C06 · Voči nežidom neexistujú povinnosti starostlivosti.

Nesprávne: Gittin 61a je výslovným protipríkladom.

[S14]

C07 · Každé tvrdenie o čítaní Ježiš v Gittin 57a je podvrh.

Nesprávne: použitá edícia variant uvádza. Priame overenie rukopisu je mimo tejto štúdie.

[S17]

C08 · Toledot Ješu je traktátom Talmudu.

Nesprávne bibliografické zlúčenie.

[S03, S06]

C09 · Cenzúra robí každý údajný necenzurovaný citát pravým.

Neplatný záver: každé čítanie potrebuje identifikovateľný textový doklad.

[S17, S18, S19, S21]

C10 · Tieto pasáže dokazujú Beterovu nepretržitú politickú os.

Nedoložené: textové nepriateľstvo nie je reťazcom inštitucionálnych či politických dôkazov.

[S27, S28]

Chronológia: dátumy s obmedzeniami

Obdobie / dátum	Medzník a obmedzenie
Okolo 200 n. l.	Redakcia Mišny: približný medzník, nie dátum každého výroku. [S06]
Piate storočie	Redigovanie palestínskeho/jeruzalemského Talmudu v Schäferovom výklade. [S06]
Začiatok siedmeho storočia	Konečná forma Bavli v Schäferovom výklade; odborná rekonštrukcia. [S06]
Stredoveké storočia	Komentáre a kódexy odlišovať od základnej kompilácie. [S03, S05]
1520–1523	Bombergov babylonský Talmud v Benátkach; jeruzalemské vydanie 1522–1523. [S21, S22]
1553	Pálenie hebrejských kníh doložené opisom zbierky Kongresovej knižnice. [S21]
28. október 1965	Nostra aetate §4, konkrétne katolícke vyhlásenie. [S24]
30. september 1979	Beter AL50, téma 3. [S27]
25. august 1981	Beter AL67, téma 2. [S28]

> *Ide o chronológiu textov a vydaní, nie o reťazec nepretržitého politického riadenia.*

Slovníček

Tóra / Tanach

Päť Mojžišových kníh v užšom zmysle / širší súbor hebrejskej Biblie. [S01]

Mišna / Gemara

Raný rabínsky súbor / neskoršia diskusia okolo materiálu Mišny. [S02, S03]

Bavli / Jerušalmi

Babylonský / jeruzalemský či palestínsky Talmud. [S03]

Halacha / agada

Právne učenie / rozprávanie a ďalší neprávny výklad; užitočné, nie absolútne oddelenie. [S07, S08]

Barajta / Tosefta

Tradícia mimo Mišny citovaná v neskoršej diskusii / osobitný príbuzný súbor. [S05, S06]

Tannaiti / amoraiti

Skorší rabínski učitelia / neskorší učitelia talmudickej diskusie. [S06]

Sugja / daf

Jednotka diskusie / fólium, pri Bavli obvykle so stranami a a b. [S08–S12]

Minim

Sektári či heretici: adresáta určuje konkrétny text a obdobie. [S19, S20]

Adam / ger

Človek / cudzinec či konvertita podľa kontextu; nie univerzálne náhradné nálepky. [S11, S26, S29]

Mišne Tóra

Maimonidov neskorší právny kódex; nie Mišna ani tretí Talmud. [S05]

Textový svedok / aparát

Rukopis či edícia uchovávajúca znenie / poznámky o čítaniach, vysvetleniach a variantoch. [S17, S18]

Recepcia

Neskoršie vykladanie, šírenie či uplatňovanie textu; samotná existencia ho nedokazuje.

Čitateľský kontrolný postup

1. Zaznamenať presné dielo, traktát, kapitolu či fólium a stranu.

2. Určiť edíciu, jazyk a rozdiel medzi citátom a parafrázou.

3. Prečítať predchádzajúcu otázku aj nasledujúcu námietku či záver.

4. Odlíšiť menovaného hovoriaceho, anonymnú argumentáciu a modernú poznámku.

5. Určiť, či ide o právo, príbeh, polemiku alebo neskorší kódex.

6. Pri variante určiť doklad; netvrdiť priame overenie rukopisu známeho iba z editora.

7. Odlíšiť prítomnosť textu, autoritu, uplatňovanie a skutočné konanie.

8. Etickú kritiku uviesť otvorene, bez anachronistického nahrádzania historických pojmov.

9. Hľadať aj dôkazy, ktoré by navrhnutý výklad oslabili.

10. Neprenášať zodpovednosť autorov či aktérov na celú dnešnú populáciu.

> *Odlíšiť obsah prameňa, redakčné odvodenie a etické hodnotenie. Jedno nenahrádza ostatné.*

Register prameňov / S01–S05

Použité pre toto vydanie: 11. október 2026. Poznámka určuje skutočný rozsah prístupu.

S01 · Sefaria · Tanakh: library catalogue

https://www.sefaria.org/texts/Tanakh

Použité členenie knižnice; nejde o kritické vydanie všetkých biblických kníh.

S02 · Sefaria · Mishnah: library catalogue

https://www.sefaria.org/texts/Mishnah

Použité oddiely, traktáty a katalógové opisy.

S03 · Sefaria · Talmud: library catalogue

https://www.sefaria.org/texts/Talmud

Použité zoznamy Bavli, Jerušalmi a komentárov; opisy sú redakčné metadáta.

S04 · Mishnah · Avot 1:1

https://www.mishnah.org/learn/avos/1/1/

Prečítaný zobrazený hebrejský a anglický text; Bartenurov komentár je osobitná vrstva.

S05 · Maimonides · Introduction to Mishneh Torah; translation Eliyahu Touger

https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/901656/jewish/Introduction-to-Mishneh-Torah.htm

Prečítané pasáže o odovzdávaní, Mišne, Talmude a cieli kódexu. Stredoveké sebavysvetlenie tradície, nie nezávislý dôkaz o Sinaji.

Register prameňov / S06–S10

Použité pre toto vydanie: 11. október 2026. Poznámka určuje skutočný rozsah prístupu.

S06 · Peter Schäfer · Jesus in the Talmud (Princeton University Press, 2007), Introduction, pp. 1–14

https://assets.press.princeton.edu/chapters/i8383.pdf

Prečítaný vydavateľský výňatok úvodu, nie celá monografia. Použité vymedzenie, chronológia a spory o identifikáciu.

S07 · Mishnah · Eduyot 1:5

https://www.mishnah.org/learn/eduyos/1/5/

Prečítaný zobrazený hebrejský a anglický text o zachovaní menšinových názorov.

S08 · Babylonian Talmud · Bava Metzia 59b, Soncino translation and notes

https://halakhah.com/babamezia/babamezia_59.html

Použitý online anglický text fólia a vysvetľujúce poznámky; bez kolácie rukopisov.

S09 · Mishnah · Bava Kamma 4:3

https://www.mishnah.org/learn/bava-kamma/4/3/

Zobrazené hebrejské a anglické pravidlo prečítané oddelene od Bartenurovho komentára.

S10 · Babylonian Talmud · Bava Kamma 38a, Soncino translation and notes

https://halakhah.com/babakamma/babakamma_38.html

Prečítaná anglická diskusia o škodách spôsobených volmi, noachovských povinnostiach a rímskych vyslancoch.

Register prameňov / S11–S15

Použité pre toto vydanie: 11. október 2026. Poznámka určuje skutočný rozsah prístupu.

S11 · Babylonian Talmud · Yevamot 61a, Soncino translation and notes

https://halakhah.com/yebamoth/yebamoth_61.html

Prečítaná anglická diskusia o nečistote z mŕtveho tela a slove adam; výkladové poznámky prekladateľa nie sú Gemara.

S12 · Babylonian Talmud · Sanhedrin 59a, Soncino translation and notes

https://halakhah.com/sanhedrin/sanhedrin_59.html

Anglický výrok o štúdiu Tóry, námietka a obmedzenie na sedem prikázaní prečítané spolu.

S13 · Maimonides · Mishneh Torah, Kings and Wars 10:9–10; translation Eliyahu Touger

https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/1188355/jewish/Melachim-uMilchamot-Chapter-10.htm

Prečítané hebrejské a anglické §§9–10 a príslušné poznámky. Zachované pravidlo, tresty aj obmedzenie, že nemá dôjsť k poprave.

S14 · Babylonian Talmud · Gittin 61a, Soncino translation and notes

https://halakhah.com/gittin/gittin_61.html

Anglická pasáž o podpore, návštevách chorých a pochovávaní prečítaná v bezprostrednom kontexte.

S15 · Maimonides · Mishneh Torah, Robbery and Lost Property 1:2; translation Eliyahu Touger

https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/1088885/jewish/Gezelah-vaAvedah-Chapter-1.htm

Prečítaný hebrejský a anglický §2 a príslušné poznámky; ide o neskorší kódex, nie fólium Talmudu.

Register prameňov / S16–S20

Použité pre toto vydanie: 11. október 2026. Poznámka určuje skutočný rozsah prístupu.

S16 · Babylonian Talmud · Sanhedrin 43a, Soncino translation and notes

https://halakhah.com/sanhedrin/sanhedrin_43.html

Pasáž o Ješuovi, súdny rámec a pokračovanie prečítané po anglicky; nepovažujú sa za dobový súdny záznam.

S17 · Babylonian Talmud · Gittin 57a, Soncino translation and notes

https://halakhah.com/gittin/gittin_57.html

Použitá anglická pasáž a poznámka 3. Čítanie Ježiš v MS. M. uvádza edícia; samotný rukopis nebol preskúmaný.

S18 · Babylonian Talmud · Shabbat 104b, Soncino translation and notes

https://halakhah.com/shabbath/shabbath_104.html

Prečítaná pasáž o Ben Stadovi a obnovený dialóg v poznámke 19. Rekonštrukcia znenia sa pripisuje edícii.

S19 · Babylonian Talmud · Berakhot 28b, Soncino translation and notes

https://halakhah.com/berakoth/berakoth_28.html

Prečítaný príbeh o Javne/minim a poznámka 18; dejiny liturgie sa odlišujú od dnešnej praxe.

S20 · Joel Marcus · “Birkat Ha-Minim Revisited”, New Testament Studies 55/4 (2009), 523–551; DOI 10.1017/S0028688509990063

https://www.cambridge.org/core/journals/new-testament-studies/article/abs/birkat-haminim-revisited/A76D00E3A7C23F26D3B747EF143C8468

Len abstrakt, bibliografický záznam a zobrazené poznámky. Celý článok nebol preskúmaný; jeho téza sa nepodáva ako ustálený konsenzus.

Register prameňov / S21–S25

Použité pre toto vydanie: 11. október 2026. Poznámka určuje skutočný rozsah prístupu.

S21 · Library of Congress · Sixteenth-Century Hebrew Books, collection overview

https://guides.loc.gov/16th-century-hebrew-books/collection-overview

Použité inštitucionálne opisy Bombergových vydaní a uvádzaného svedectva o roku 1553; nie pôvodný text očitého svedka.

S22 · Posen Library · The Bomberg Jerusalem Talmud

https://www.posenlibrary.com/entry/bomberg-jerusalem-talmud

Použitý katalógový opis tlače a rozvrhnutia strany. Licencovaný obraz zbierky sa nereprodukuje.

S23 · Gospel of John 8, especially 8:44 · USCCB online Bible

https://bible.usccb.org/bible/john/8

Použitá biblická pasáž a zobrazené kontextové poznámky; nejde o prehľad všetkých kresťanských výkladov.

S24 · Second Vatican Council · Nostra aetate, §4 (28 October 1965)

https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_en.html

Prečítané oficiálne anglické vyhlásenie; stanovisko sa pripisuje konkrétne Katolíckej cirkvi.

S25 · Mishnah · Sotah 3:4

https://www.mishnah.org/learn/sotah/3/4/

Prečítaný hebrejský a anglický spor o vyučovanie dcéry Tóre spolu s kontextom skúšky podozrivej ženy.

Register prameňov / S26–S29

Použité pre toto vydanie: 11. október 2026. Poznámka určuje skutočný rozsah prístupu.

S26 · Leviticus 19, especially 19:18, 33–34 · Mechon Mamre

https://www.mechon-mamre.org/p/pt/pt0319.htm

Použité hebrejské a anglické verše; neskoršie významy slova ger sa neodvodzujú z jediného prekladu.

S27 · Peter David Beter · Audio Letter 50 (30 September 1979), Topic 3

https://www.peterdavidbeter.com/docs/all/dbal50.html

Prečítaný online prepis a vyhľadané slovo „Talmud“; v tomto prepise bez výskytu. Tvrdenia sú pripísané autorovi, nie potvrdené; zvuk nebol porovnaný slovo za slovom.

S28 · Peter David Beter · Audio Letter 67 (25 August 1981), Topic 2

https://www.peterdavidbeter.com/docs/all/dbal67.html

Prečítaný online prepis a vyhľadané slovo „Talmud“; v tomto prepise bez výskytu. Zachované rozlíšenie bežných Židov od údajného vedenia.

S29 · Mishnah · Avot 3:14

https://www.mishnah.org/learn/avos/3/14/

Výroky o človeku, Božom obraze a Izraeli prečítané spolu v zobrazenom hebrejskom a anglickom texte.